

KRONİK

Rusya Başkanlık Seçimleri: Putin Planı

Dr. Taşansu Türker, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Araştırma Görevlisi

2 Mart 2008 tarihinde yapılan Rusya başkanlık seçimleri Rusya dışındaki kamuoyunda “renksiz” ve sonucu net olarak öngörülebilmiş bir süreç olarak kabul edildi. Bu kadar renksiz bir seçim sürecinin tüm dünyada bu kadar fazla konuşulmuş olması ise açıktır ki Rusya'nın dünya siyasetinde hergün daha da artan etkisiyle ilgilidir. Henüz yirmi yıl öncesine kadar nükleer terörün iki tarafından birini temsil eden ve dünya politikasında 'süper güç' olarak yer alan Rusya'nın çöküşü bile büyük etkiler yaratabilecekken, bir yeniden yapılanma ve güçlenme süreci çerçevesinde dünya siyaset sahnesindeki etkisini artırması ve neredeyse tüm öncelikli konularda yeniden etkili bir aktör olarak belirmesi, Rusya'ya ve dolayısıyla da başkanlık seçimlerine olan ilgiyi artırmıştır. Bahsedilen ülke Rusya olunca, herhalde seçimlere dair değerlendirmenin pek çok veçhesi ile beraber ele alınması gerekir. Hatta rahatlıkla söylenebilir ki, aslolan, bu “renksiz” seçimlerden ziyade bunun Rusya'ya dair gelişmeler açısından değerlendirmesi olmalıdır.

Rusya Federasyonu Anayasasının üç dönem üst üste devlet başkanlığını yasaklıyor olması, 2 Mart 2008'de yapılan Rusya devlet başkanlığı seçimlerine dair tartışmaların epey erken başlamasına neden oldu. Hızla doğrulup ayağa kalkan bir Rusya'nın mimarı olarak kabul edilen Vladimir Vladimiroviç Putin'in ikinci dönem devlet başkanlığının son iki yılı, hem Rusya'da hem de Rusya dışında “bundan sonra ne olacak?” sorusunun yol açtığı tartışmalar ile geçti. Putin'in iktidarını sağlamlaştırdığı ve kamuoyu desteğinin zirveye ulaştığı bu dönemde aslında son seçimlere dair ilk işaretler de gelmeye başlamıştı.

Bu işaretlerin ilki şüphesiz ki Putin'in yaptığı önemli atamaların neredeyse hiçbirinin öngörülemez olması ve bunun sonucunda da Moskova kulisleri ve Rusya siyaseti ile ilgilenen çevreler arasında Putin'in yapacağı atamalara dair neredeyse bir “Putin piyango” oyununun yaygınlaşması oldu. Başbakanın kim olacağından, vali veya önemli devlet iktisadi kurumlarının başkan atamalarına uzanan bir yelpazede şaşırtıcı isimler ortaya çıktı. Oysa bu isimlerin kendilerinden ziyade asıl önemi, Putin'in iktidarının gücü ve sahip olduğu demokratik meşruiyete dair gelişen inancı göstermesi oldu. Rusya'nın, Batı çevrelerinde tartışılan olası bir “mevzuat kaynaklı demokrasi krizi”nden epey

uzak olduğu hakkındaki konsensüsün bu gelişmeler sonucu, henüz iki sene öncesinde netleştiği söylenebilir.

Mevzuat kaynaklı bu krizin nasıl aşılabileceği konusu ise 2007 yılının sonlarına, yani 2 Aralık 2007'deki Duma seçimlerinin sonrasına dek tartışılan asıl konu idi. Son ana kadar Batı kamuoyunun üzerinde durduğu tercih, anayasa değişikliği yoluyla Putin'in üçüncü kez Rusya Federasyonu Devlet Başkanı seçilmesinin önünün açılacağı yönündeydi. Aslında Putin'in son derece büyük bir halk desteğini de arkasına alarak uygulayabileceği böyle bir tercih, Batı için de epey çekici idi. Zira günden güne güçlenen Rusya aleyhine ileri sürülebilecek "demokrasi kozu" için, bu bulunmaz bir fırsat olabilirdi. Ancak Putin bu tercihi gündeme bile alamayacaklarını her fırsatta ifade etti. Bununla beraber tartışmaların merkezini artık "nasıl bir formül?" sorusu oluşturmaya başlamıştı.

Bu sorunun ilk cevapları ise 2 Aralık 2007 Duma seçimlerinde oluşmaya başladı. Bu seçimler sonucu Duma'ya girebilen dört partiden (Birleşik Rusya-Yedinaya Rassiya, Adil Rusya-Spravedlivaya Rassiya, Komünist Parti-KPRF, Liberal Demokrat Parti-LDPR) ikisi; merkez sağ eğilimli Birleşik Rusya ve merkez sol eğilimli Adil Rusya, seçim sürecini ortak slogan ile yönettiler: "*Plan Putina-Put' k Pobede!* – Putin Planı Zafere Giden Yoldur!" Bu iki partinin toplam oy oranı ise %70'i aşmıştır. Komünist Parti ve oy oranı 'binde'lerle ölçülen liberallerin oluşturduğu muhalefete herhalde Jirinovskiy'nin LDPR'ini katmamak gerekmektedir. Hatta Komünist Parti'nin muhalefet şekline bakıldığında gözlemlenen utangaç tavır da eklenirse, *Time* dergisinin bu arada kapağına taşıdığı Putin'in "yeni çar"lığı iddiası Batılı bakış açısıyla çok da şaşırtıcı değildir. Zira bu seçimler göstermiştir ki, Putin artık Rusya siyasetinin neredeyse yegane referansı haline gelmiştir.

İşte bu "güvenoyu" sonrasında, son iki senedir merakla beklenen "Putin Planı"nın teknik ayrıntıları da belirginleşmeye başladı ve Putin seçimlerde aday olmayacağını tekrarladıktan sonra kendisinin halefi olarak, adı daha önce pek de geçmeyen ve Putin'in oluşturduğu yönetim ittifakı içinde *Siloviki* olarak adlandırılan güvenlik kökenli kesimin yanında en önemli grup olan Petersburg kökenli hukukçular içinde yer alan Başbakan Birinci Yardımcısı Dimitriy Anatolieviç Medvedef'e açık desteğini ilan etti. Hemen ertesinde ise Medvedef'in Putin'e başbakanlık teklifi ile "Plan" netleşti ve Medvedef seçimlere Putin'in tam desteği ile ve *Plan Putina* sloganı ile girdi. 2 Mart'ta gerçekleştirilen Başkanlık seçimlerinden Medvedef, ikinci turu gerektirmeyecek %70'lik oy oranıyla rakipleri olan Zuiganof, Jirinovskiy ve Bogdanof'u geride bırakarak, ilk turdan galib olarak çıktı.

Sonucu önceden kestirilebildiği için ve yaygın bir şenlik havası içinde geçtiği söylenemeyecek olan propaganda süreci yüzünden “renksiz” olarak değerlendirilebilecek seçim sürecinde ise eski ve yeni Rusya’nın birarada yaşamı ve fakat yeninin hızla eski aleyhine güçlenme süreci de aslında rahatlıkla gözlemlenebildi. Eski Rusya’nın seçimlerinden kalan, taşradaki seçim sandığı etrafında yüksek sesli ve son derece neşeli müzik yayını, yasaklara rağmen masa altından içilen vodka (her ne kadar vodkanın yerini bugünlerde gelir düzeyi yüksek kesimlerde Efes Pilsen, orta kesimlerde yine Efes markası olan *Stariy Melnik* birası olsa da) ve bayram havası ile yeni Rusya’nın modern kamuoyu ve vatandaşların siyasete güveni yan yana idi. Bunda Batı’nın seçim öncesinden başladığı “anti-demokratik”lik iddiaları da şüphesiz ki son derece etkili oldu. Zira katılım oranının yüksek olması için tüm adaylar son hafta içinde propaganda sürecini hızlandırırken, sadece katılımı değil aslında seçime dair coşkuyu da kısmen artırmış oldular.

Her ne kadar ciddi ihlal iddiaları ortaya atılmamış olsa da, seçim sonrasında Batı merkezlerinden seçimlerin demokratik olmadığına dair utangaç yorumlar gelmeye devam etti. AGİT, 2 Aralık seçimlerinde Rusya Dışişleri Bakanlığı ile yaşadığı gözlem niteliğine dair tartışmanın sonucu olarak bu seçimleri gözlemleyemese de, seçimlerin “demokratik olmadığını” ilan etmekten kaçınmadı. Bütün bu eleştiriler çerçevesinde Rusya Federasyonu Federal Seçim Komisyonu Başkanı Vladimir Çurof’un şeffaflık konulu cevabı ise BM Genel Kurulu kürsüsüne ayakkabısını vuran Nikita Hruşof’u aratmayan cinstendi: “Daha ne yapsaydık, sandıkların üzerinde striptiz mi yapsaydık?!” Bu yorumlardan en ilginç ve tutarlısı herhalde AKPM’den Andreas Gross’un yorumu idi: “Demokratik potansiyeli ne yazık ki gözetilmeyen seçmenlerin tercihinin yansımaları... Geçen yıl sonunda yapılan Rus parlamentosu seçimlerindeki eksiklerin bir çoğu yeniden yaşandı. Adayların medyadan eşit yararlanması sağlanmadı. Ancak biz hala seçim sonuçlarının halkın iradesini yansıttığına inanıyoruz.”

Halkın “Putin Planı”na bu derece yüksek bir katılımı ve yukarıda söylendiği gibi son derece cılız muhalefet ile gösterdiği bu yoğun destek açıklanmaya muhtaçtır. Bu açıklama için anahtarı da aslında Medvedef seçimlerden hemen sonra Kızıl Meydan’da Putin’le yan yana katıldığı kutlamalarda yaptığı kısa açıklama ile verdi: “İstikrar tamam, şimdi ilerleme zamanı!”

İstikrar kelimesi herhalde Rusya’ya en yabancı ve tüm Ruslar tarafından en gıpta ile söylenen kelime olsa gerektir. Bu durum her ne kadar Sovyetler Birliği’nin çöküşünden sonraki döneme dair gibi düşünülse de, *Rus historiografyasının da güçlü etkisiyle*, her Rus için ve hatta Rusya tarihi okuyanlar için tüm zamanlara rahatlıkla teşmil edilebilir. Dünyada ilk modern tarihyazımı eserlerinden birisi olarak kabul edilmesi gereken 1812 tarihli

Karamzin'in "*Rus Devleti'nin Tarihi*" isimli eseri ve hatta bunu önceleyen çalışmalarda bile Rus tarihine dair ilk göze çarpan şey, trajedilerin sürekliliğidir. Bu yüzden olsa gerektir ki, Batı dillerindeki yaygın kullanım ile "trajedilerden bahsetmek isteyen Rusça konuşmalıdır!"

Açıktır ki, Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile dünya üzerinde yaşanan trajediler sadece Rusya ile sınırlı kalmamış ve Rusya periferisinde çok daha derin sorunlar yaşanmıştır. Doğu Avrupa, Kafkaslar, Orta Asya ve Balkanlar'da yaşanan acıları herhalde sadece bir tane Josef Koudelka fotoğrafı gören bir çocuk bile en derinden hissedebilir, ki sıradan bir Rusyalı için *bu acılar da, öz acıları* olarak kabul edilmektedir. Buna rağmen yine açıktır ki, dünyanın yarısına hakim olan sistemin merkezi olarak doğrudan Rusya'da yaşanan trajediler de asla küçümsenmemelidir. Hele ki Yeltsin iktidarı boyunca yaşanan kaos, hissedilen yenilmişlik ve devlete güvensizlik bu acılara eklenirse, müteakib Putin iktidarının yarattığı istikrarın sıradan bir Rusyalı için ne anlam taşıdığı daha iyi hissedilecektir.

Sekiz sene süren Putin iktidarının Rusya halklarında yarattığı istikrar ve güven duygusunu anlamak, aslında hem Rusya siyasetinin bugününü ve yarınını anlamak için hem de Rus dış politikasında temel anahtarlara ulaşmak için elzemdir. Putin döneminin temel taşları olarak, siyasal sistemin yeniden inşası, federal güvenliğin sağlanması, iç güvenliğin tesisi, ekonomik refahtaki artış, "ulusal çıkar" kavramı üzerine kurulu dış politika anlayışı ve "Rus ulusal gururu"nun iadesi sayılabilir.

Putin, Başkanlığa geldiği 2000 yılından itibaren ilk olarak siyasal sistemin yeniden inşası üzerine odaklandı. Kendisiyle beraber getirdiği kadrolar yanında, verimli Rus entelektüel ortamını da kullanarak son derece güçlü bir merkez teşkilat oluşturdu. Bunun için ilk olarak Rusça'da "*gerçek devlet organları*" olarak adlandırılan ordu ve istihbarat teşkilatları gibi kurumları kendisine bağladı. Bu süreci diğer merkez kurumları ile sürdürdü. İki kıtaya yayılan devasa büyüklükteki ve karmaşık federal bir sistemle yönetilen Rusya'nın son üç yüzyıllık kavgası olan merkezileşme yönünde köklü adımlar atarak da, merkez teşkilat üzerinde kurduğu hakimiyetini neredeyse tüm ülkeye yaydı. Bu konuda entelektüel çevrelerde bolca dile getirilen "dünyanın temel gidişatına ters" eleştirilerine ise hiçbir zaman cevap bile vermediği de hatırlanmalıdır.

Bu merkezileşme çerçevesinde en önemli husus, açıktır ki pek çok farklı etni ve din barındıran bu "*imparatorluk*" için bütünlük sorunu olmuştur. Sekiz yıllık iktidarı boyunca Putin'in en büyük başarılarından birisi Çeçen savaşlarını sonlandırmış olmasıdır. Daha düşük yoğunluklu devam eden diğer Türk-İslam kimliklerle yaşanan sorunlara da Tataristan ve Başkırdistan'da olduğu gibi şu an için geçici çözümler bulunmuş gibi görünmektedir. Özellikle büyük şehirlerde

yoğunlaşan ırkçı faaliyetlere rağmen şu an için tüm Rusya'da ve hatta kısmen BDT ülkelerinde *Rassiyen* kimliğinin yeniden hakim kılınabildiği söylenebilir.

Yeltsin dönemi boyunca şehirlerde yaşanan ciddi güvenlik sorunlarının ise büyük ölçüde aşılması ve suç oranlarının diğer metropollere oranla Rusya'da daha düşük bir seviyeye çekilebilmesi, Putin döneminin en önemli başarılarından bir başkasıdır. Gündelik hayattaki güvenliğin yanında devletin denetim mekanizmasının hızla gelişmesi, standartların belirlenmesi ve bu standartlara uyumun özendirilmesi yönündeki köklü ilerleme sadece Rusya vatandaşlarının yaşam standartlarını yükseltmemiş, Putin'e verilen desteğin de en önemli sebeplerinden biri olmuştur.

Sağlanan güvenlikten sonra hızla artan ekonomik refah ise sadece petrol fiyatlarındaki artışla açıklanamayacak bir gelişmedir. Sovyetler Birliği'nin bıraktığı insan sermayesi, doğru siyasal kararlar ile yeni bir ekonomik kalkınma yaratmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlarda Rusya, Çin ile rekabet eder hale gelmiştir. *Know-how* gelişimi devlet tarafından desteklenmekte ve *high-tech* yatırımlara öncelik verilmektedir. Ama bunların hepsinden önemlisi, belki de Yeltsin döneminde yapılan özelleştirmelerin pek çoğunun sancılı iptali olmuştur. "Ulusal duyarlılıklara sahip olmadığı" düşünülen yeni burjuvazi tasfiye edilmiş ve bununla da Putin hem siyasal gücünü hem de halk nezdindeki desteğini artırmıştır.

Batı ile ilişkilerinde Rus halkının gözünde "teslimiyetçi" bir tavır sergileyen Yeltsin'in aksine Putin, inişli çıkışlı bu ilişkiyi Rusya'yı her gün daha da güçlendirecek şekilde yönetmeyi bilmiş; ülkesini Sovyet geçmişiyile barıştırmış ve son dönemde formülasyonu tamamlanan "egemen demokrasi" kavramı çerçevesinde Rusya'yı alternatif bir güç odağı adayı haline getirebilmiştir. Norman Stone'un *Times*'ta 4 Aralık 2007 tarihinde yayınlanan yazısında Ukrayna ve Gürcistan'daki siyasal çalkantılara işaretlerle, istihza ile bahsettiği bir "lahana devrimi"nden Rusya'yı korumuş olması bile dış politikada başarı olarak kabul edilebilecekken...

Tabii ki bütün bu başarı hikayesi kusursuz değildir. Kursk faciasından Beslan'daki trajediye, sivil toplum çalışmalarının uluslararası bağlantılarının kesilmesinden pek çok muhalifin faili meçhul cinayetine, sağlık sistemindeki sorunlardan işçi hareketlerinin haklı taleplerine neden olan uygulamalara kadar pek çok sorun da Putin dönemine aittir. Yolsuzluklarla mücadelede atılan adımlar ise takdir toplamakta, fakat yeterli görülmemektedir. Baltık ülkelerinin AB üyeliğinin temel şartı olarak ortaya konulan azınlık hakları konusundaki taleplerden nüfus içindeki oranı %20'yi bulan Rus azınlığı yararlandırmaması ve hatta bu azınlığa yönelik baskıcı politikalarının önünün kesilememesi, Estonya'da yaşanan Sovyet Meçhul Askeri anıtının kaldırılması gibi olaylar

kamuoyu gözünde büyük skandallara dönüşmüş ve Rusya'nın Putin önderliğinde etkisinin sınırlarını ortaya koymuştur. İleride büyük sorun olma potansiyeli taşıyan Moskova-St. Petersburg ve ülkenin geri kalanı arasındaki derin uçurumun büyümesi bir nebze yavaşlatılabilmiş olsa da, bu sorun hala Rusya üzerine düşünen herkes için ileride Rusya'nın yaşayacağı en derin sorunlardan biri olarak kabul edilmelidir. Bu soruna bağlı olarak yaşanan BDT kökenli büyük göç ise başka bir derin sorunun temelini oluşturmaktadır: Etnik ve sınıfsal ayrımların çakışması. İmparatorluk mirası üzerine kurulu olan Rusya'da bu tarz bir sosyal sorunun ne kadar büyük sonuçları olabileceğini tahmin etmek güç değildir. Diğer bir sosyal sorun olan doğurganlık oranındaki düşüş tersine çevrilmiş olsa da alkol tüketimindeki artışın engellenemiyor olması, Putin döneminin başarısızlıkların biri olarak değerlendirilebilir. Ama tüm bu derin ve ciddi sorunlara rağmen Putin'in, Rusya halklarında tarihlerinde pek de alışık olmadıkları bir istikrar ve güven duygusu yaratabildiği açıktır.

Herhalde Stone'un tabiriyle bir "*lahana devrimi*"nin yaratacağı kaostan Rusya'yı, böyle bir devrimin hayaletinin de büyük katkısıyla ve aksine başarılarla uzaklaştıran Putin'in oluşturduğu bu güven duygusunun dünya açısından yarattığı en önemli sonuç, Rus kamuoyunun *algıladığı* ABD ve Britanya güdümlü saldırganlığa karşı, "Rus ulusal onuru"nun Ruslara iadesi ve fakat aynı zamanda Batı'da uyanan güvensizlik duygusu olmuştur. Her ne kadar *Rus Ülküsü* olarak adlandırılan bu onur tarih boyunca Danilievskiy'nin, Spengler ve Toynbee'yi önceleyen, medeniyetler sınıflandırması üzerine kurulu ve evrensel iddialar barındıran kuramlar çerçevesinde vücut bulduysa da, istikrarı yeni yakalayan Rusya'ya karşı ABD ve Britanya'nın sadece Soğuk Savaş'ın değil ve fakat 19. yüzyılda J. Michelet tarafından ifade edilen "Avrupa'nın Rusya tarafından işgali" korkusu ya da K. Marx'ın endişeyle bahsettiği "doğudaki sekiz yüz bin süngü sallayan karanlık ordu" algılarıyla hareket etmemesi halinde, bu istikrarın kendi etrafında istikrarsızlık yarattığı henüz görülmedi.

Bugüne dek Putin'in kendi halkından algıladığı ve dünyaya verdiği mesaj herhalde John Le Carré'nin ifadesiyle "Rusya'nın tüm içtenliği ve çocukluğu ile Batılı olmak istediği", fakat büyüklerin oyun parkına girmek için de oyuncaklarını teslim etmeyeceğidir. Batı tarafından şüpheyle karşılanan ise, yabancı olduğu bu parkta kendine henüz yer bulabilen iri ve afacan bir çocuk olarak Rusya'nın uslu durup durmayacağıdır. Buna dair şüpheler Rusya'daki farklı siyaset anlayışı ve inatçılık ile pekiştiriliyor. Rusya'nın iddiası ile "elindeki oyuncakları almaya yönelik Batı girişimleri"nin engellenmesi, Batı tarafından medeni siyasi ilişkilere uygun olmamakla suçlanıyor.

NATO'nun Ukrayna ve Gürcistan'a dek yayılma girişimleri, İngiltere ile yaşanan British Council sorunu, İngiliz istihbarat operasyonlarına Rus

birimlerinin yaptığı suçüstüler, Kuzey Kutbu araştırma faaliyetleri ile son iki yılda tırmanan gerginliklere 2007 yazından itibaren Rusya'nın yeniden başlattığı stratejik devriye uçuşlarının İngiliz hava sahasına dek uzanması, *Nabucco* tartışmasının ateşlediği petrol boru hatları, enerji güvenliği ve Rusya'nın enerji arzını siyasal bir güç olarak kullandığı iddiaları üzerine kurulu tartışmalar (Türkiye bu tartışmaların ve çözüm önerilerinin merkezinde yer almaktadır) ve son olarak da ABD'nin Polonya ve Çekya'ya yerleştirmeyi planladığı hava savunma sistemi sorununun (Türkiye'nin de son zamanlarda bu projede yer almasının gündemde olduğu hatırlanmalıdır) eklenmesi ile Rusya'daki istikrarın bir sonraki adımının ne olacağına dair Rusya ile Batı arasındaki güven sorununun derinleştiği açıktır. "Putin Planı"nın bundan sonraki en görünür uygulayıcısı olacak olan Medvedef'i bekleyen en temel konu da bu olsa gerektir. Özellikle bu seneki 9 Mayıs Zafer Bayramı kutlamalarında, Sovyetler Birliği günlerinden beri en görkemli askeri resmi geçit gerçekleştirilmesinden sonra dünya basınının bu konuyu ön plana çıkaracağı ve Medvedef'in ifade ettiği "istikrardan sonraki adım olarak ilerleme"nin niteliğinin de temel tartışma konusu olacağı açıktır. *Egemen Demokrasinin* başkalarına bir model teşkil etme ihtimalinden önce etrafında egemenlik iddiası en muhtemel gelişme olarak öngörülebilir. Elde kalan soru; "Putin Planı"nın öngördüğü ilerlemenin istikrarı tehlikeye atıp atmayacağıdır.

Putin'i eski bir ajan olmakla ve istihbarat taktiklerini uluslararası siyasete taşımakla suçlayan bazı Batılı analistlerin Medvedef'in daha "liberal" ve Batı ile daha uyumlu olmasını bekledikleri bir ortamda, Putin'in *Rusya ve Batı karşıtlığı* motifine dayanan bir açıklaması herkesi şaşırttı: "En az benim kadar vatansever olan Medvedef'le Batılıların işi daha da zor olacak." Verilen mesaj aslında açıktır: İsimler önemli değil, plan yürüyor... Şu halde elimizde "Putin Planı"nın geleceğine dair en azından, ancak Rusya'da mümkün olabilecek bir *oxymoron* mevcuttur; Rus devlet geleneği demokratik yollarla devam etmektedir: Kadrolar yönetir!